

DAILININKAS PRANAS DOMŠAITIS IR JO KARYBA

Pranas Domšaitis, taip pat žinomas ir kaip Franz Domscheit, gim Vilukiemyje, Kropiniuose (Kurši Kopose), Klaipėdos krašte, 1880 metų rugsėjo 15 dieną. Jis tave buvo papiasti kininkai. Vaikystėje, kaip drovus berniukas, jis jautėsi vienišas tarp triukšmingų savo pažįstamų, kurie dažnai lankydavosi jame namuose. Jis jautė daugiau šilumos religingos motinos draugystėje, kuri iš namo buvo Putynaitė, protestantė. Iš mažens jau domėjosi knyga paveikslais ir pats linko prie meno, todėl prie vandens radęs molio, ten praleisdavo ilgą valandą belipdydamas. Vėliau jis pradėjo piešti bei tapyti tam skirdamas visą laisvalaikį. Kaimo gyvenimo scenos buvo jo darbu tematika. Būdama romantikas, tapo realistiškai, naudodamas drąsų teptuko potėpį. Prano darbais susidomėjo ne tik motina, bet ir svetimieji. Motina buvo užsinaus leidimui mokytis meno, tačiau praktiškai galvojęs tave vasarą, kad Pranas taptų kininku. Todėl jis iki 27 metų amžiaus ne tik tapo, bet ir dirbo kinio darbus.

1905 metais Domšaitis išmąginimas patekti Karaliaučiaus Meno Akademijai nepasisekė. Tik po dvejų metų jis jau studijavo Akademijoje pas Dettmaną. Tai vyko po to, kada žinomasis Max Libermann, susidomėjęs 27 metų amžiaus Domšaitis iš meno darbais padarė žygi Akademijoje, ir taip pat parašydamas tave laišką (laiško data 1906 metais liepos 7 d.), kuriame jis iškil Prano gabumus ir patarė leisti studijuoti meną.

Karaliaučiaus Meno Akademijoje Domšaitis studijavo architektūrą ir tapybą trejus metus, gaudamas Akademijos stipendiją. Studijų laiku jo darbai buvo akademiški ir jautėsi Van Gogho, Cézanne, Matisse ir Max Libermanno takos. Ne be to, kad jam buvo pažįstami ir lietuvių liaudies dirbiniai su savo primityviomis formomis ir ryškiomis spalvomis. Ypač lietuviški audiniai dar takos jo darbams. Gal todėl turi k tai bendro ir su Chagallu. Išminti tak Domšaitis pasisavino, kas jam buvo artima ir reikšminga, formuodamas individualų stilių. Akademijoje eksperimentavo visoje eilėje technikų, kaip piešim anglimi, pastele, akvarele, plunksna ir pieštuku, grafikoje, kilimo audinyje, bet buvo pranašiausias kai tapo aliejumi. Baigęs studijas davo architektūrą

ir tapyb toje pa ioje Akademijoje. V lyvesn s studijos pas Lovis Corinth Berlyne, kur Domšaitis mok si daugiau tik tapybos technikos ir tai tik atliekamu laiku. Iš Berlyno padar studijines keliones Paryži , Florencij , London ir Amsterdam . 1912 metais Domšai iui susidar s lygos dirbti pus met Petrapilyje, kur jis nutap generolo Boldereffo ir jo šeimos nari portretus. Po šios kelion s jis aplank vien iš iškiliausi ekspresionist Edvard Munch Norvegijoje. Ši išvyka buvo jam naudinga. Dabar jis suprato, kad jis turi daugiau kondensuoti sav j tapyb ; duodant formai daugiau j gos, suprastinti teptuko pabraukim , atsisakant virtuoziškumo, ir prieiti prie racionalaus pot pio. Kaip tik dabar jis prad jo sijausti religini nuotaik tikrum , ir jo k ryba pakrypo dramatiškum ir minties tikrum , anot Karl Schafflerio sudvasint impresionizm .

Pirmojo karo metu Domšaitis tap Berlyne ir t v kyje Lietuvoje. Karo vaizdai su degan iomis sodybomis ir besitrankan iomis šeimomis labai subrandino jo nuotaikas, kas v liau taip ryškiai išgyventa jo tapybos darbuose. Tos pa ios nuotaikos atspindi ir v lyvesniuose Domšai io darbuose, kaip *B gimas Egiptan*, o taip pat ir lietuviškosios buities scenose. Tuo metu mir jo motina. Tai Domšaitis labai išgyveno ir suk r vis eil piešini , kurie lyg prat s Rouault *Miserere* serijinius darbus, ar Van Gogho mirties patalo piešini cikl .

Atlikdamas karin tarnyb Tilž je, Domšaitis, kiek jam leido laikas, pieš bei tap vokie i kari ir rus belaisvi portretus.

Po pirmojo pasaulinio karo Domšaitis kuriam laikui apsigyveno Bavarijoje, v liau Mittenwalde, Austrijoje. Gyvendamas tarp kinink ir miestel n , jis rado rami ir taiking nuotaik , kartu ir artim jo dvasiai atmosfer . Berlynas buvo per triukšmingas ir kartu varginantis miestas jo gyvenimo b dui. Dabar jis rado laiko sen vienuolyn skulpt r li rinkinio sudarymui. sigyvendamas juos Domšaitis dar daugiau praturtino sav j tapyb religin je tematikoje. Paprastumas technikoje ir religin s nuotaikos tikrumas jo darbuose, dažnai primena viduramži religinio meno nuotaikas.

Pirmoji Domšai io vieno asmens paroda vyko Berlyne 1919 metais Ferdinando Mollerio meno galerijoje, kuri susilauk tikinan io pasisekimo. Labai geros Karl Schaffler recenzijos. Šios parodos rezultate Domšaitis rado didelio pasisekimo v liau rengtose parodose Vokietijoje, ypa Folkwango muziejuje Essene (1921 m.), o taip pat Rumunijoje ir Turkijoje.

1920 metais Domšaitis Berlyne gavo lietuvišk užsienio pas .

Pranas Domšaitis

NUKRYŽIAVIMAS

(Centrin figura vienam iš triptik « B gimimas Egiptan »)

Kelis kartus lankėsi Vilniuje ir Kaune. Klaipėdai Domšaitis pažinėjo labai gerai. 1929 metais Klaipėdoje jis vedė dainininkę (mezzosopraną) Adelheid Armhold, kuri buvo kilusi iš Danijos. Žmonai duodant koncertus Europos centruose, dailininkas, dažnai įlydėdamas, turėjo progos stebėti to laiko meno gyvenimą.

1919-1932 metų laikotarpyje Domšaitis susilaukė visiško pripažinimo. Dabar jis laimėjo eilę meno premijų ir jo darbus sigijė Berlyno Valstybinis Meno Muziejus, Berlyno Meno Akademija, Karaliaučiaus muziejus. Daugelis privačių meno galerijų turėjo jo kelis jo darbus, kaip Stettine, Hamburge ir kitur. Susidarė eilė mecenatų, meno globėjų ir kolekcionierių, į jų tarpe Walter von Ratenau, Casiereris ir kiti. Domšaitis paprastai dalyvaudavo (grupinėse ar vieno asmens parodose) suvokietinta lietuviška pavarde — Franz Domscheit ir tuo vardu jis pasidarė žinomas. Tik po 1944 metų jis pradėjo pasirašyti ant savo darbu: Pranas Domšaitis.

Domšaitis kryptis vertinimai buvo atžymėti visoje eilėje to meto žurnalų Vokietijoje ir kitur. Recenzijos buvo labai palankios, jos ryškino Domšaitis savitą išraišką jo kryptyje. Jis pats daug reikšmingai skyrė vokiečių meno reprezentaciniam leidiniui, kur tarp 14 geriausių to meto dailininkų, jo kryptis buvo gausiai atstovauta.

Hitlerio režimas Domšaitis atnešė didelį nelaimą. Dailininkai, kurie savo kryptyje reikėjo laisvas nuotaikas dabar buvo persekiojami, 1933 metais naci režimas Domšaitis kryptis traukė «išmestinojo meno» (*Entartete Kunst*) sąrašus. Jo darbai buvo pašalinti iš viešųjų muziejų bei galerijų. Uždrausta dabar jam rengti parodas. 1935 metais Domšaitis darbai buvo išstatyti naci sukurtoje «išmestinojo meno» parodoje kartu su kitais to meto talentingais dailininkais, kaip Karl Schmidt-Rottluffu, Emil Nolde, Ernst Ludwig Kirchneriu, Otto Mülleriu ir kitais. Dabar jis buvo priverstas pragyvenimui tapyti realistinius peizažus ir gliūnų natūrmortus. Nebe to, kad slapčia jis tapydavo ir savo tikrąją kryptį. Domšaitis prieš naci režimą neprisitaikė. Jo mintys visuomet buvo toli nuo gyvenimo realybės. Nuolatinis Berlyno bombardavimas antrojo karo metu jį labai paveikė. Kada dvasiniai jis buvo jau parbloškėtas, 1938 metais persikėlė Vorarlberg, Austrijoje. Čia Rothiso kaimelyje, netoli Bregenco iki 1944 metų gyveno vienas, piešdamas realistines «studijas» turistams ir vietos gyventojams, daugumoje gliūnų siužetus. Jo žmona, kaip žinoma dainininkė, buvo likusi Berlyne koncertams ir pedagoginiam darbui muzikos mokykloje. Domšaitis ir čia gyveno neviltyje ir nerime. Jo kryptis į gaubėsi.

1945 metais Domšait ir jo žmona sutiko lietuviai pabėgėliai, tuo metu gyvenę Vorarlberge. Užsimezg nuoširdus kontaktas. To pasakoje, 1946 metais Bregenze jis dalyvavo užsienio dailės parodoje, atstovaudamas lietuvių grupę kartu su penkiais lietuvišiais dailininkais (Augustas, Meškauskas, Peldavičius, Šepetytis ir Valius). Domšaitis dabar tikrai laimingas — pirmą kartą jo darbai atstovauja jo kraštui. Parodoje jis išstatė devynias aliejiniais dažais pieštas drobes ir dvi pasteles, daugumoje lietuviškomis temomis.

1949 metais, žmonai gavus pasiūlymą dalyvauti dainavimo kursuose Cape Town Universiteto Konservatorijoje, Domšaitis išvyko Pietų Afriką, kraštą, apie kurį Domšaitis dar jaunystėje svajojo. Čia pradžioje Domšaitis nebuvo lengva sigyventi naujoje atmosferoje. Tam tikrą laiką jo kūryba buvo nedrąsi, ir jis žvalgydamasis kitus to krašto dailininkus, mąstydamas perprasti jų kūrybą. 1950 metais jis keliavo po kraštą. Daug laiko praleido Karoo, o taip pat Free State, Transvalio ir Transkeio vietovėse. Pamažų priprato ir pradėjo perprasti naujojo krašto savybes. Tada prasidėjo gailėsiškas ir našus kūrybinis darbas. Greitai jo darbai pradėjo išreikšti jo asmenišką jausimą. Skaitoma, kad jo kūryba Pietų Afrikoje ir labiausiai antroje šio periodo pusėje, yra pasiekusi viršūnę visos jo kūrybos. Taip pat pastebima, kad šio periodo kūryba yra išskirtinai dvasinio subrendimo vaisius, sprendžiant gyvenimo, mirties ir erdvės reikšmes, atsiplėšiant nuo žemiškųjų rūpesių, suteikiant plačiausias reikšmes amžinybės humaniškumui. Sutinkame dar eilę temų, kurios yra giliai išmąstytos jo darbuose, kaip žemdirbiai, gyvuliai ir augalai, paprasti žmonės, buitis ir pabėgėliai. Taip pat ir Biblijos temomis, daugiausia Nukryžiuavimo momentai, bėgimo iš Egiptan ir Madonos pasveikinimo scenos, kur iškeliamos garbės bei rūpesių nuotaikos. Dažnai angelai bei šventieji teikia mistiško jausmo ir grąžina mus viduramžių bažnytiniai skulptūriniai mistikai. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriuos iš šių temų kartojimui iki šiol neįmanoma išsiaiškinti, vis bręstant kūrybinėje jėgoje, randant svarbą spalvai ir mistišką didybą, kompozicijos paprastumui. Dabar Domšaitis prieina prie aiškaus paprastumo siekimuose, prie meistriškos technikos ir prie pajungto jam turinio.

Prileidus, kad jis prietaisė kūrybinį sprendimą priėjo Pietų Afrikoje, ir kad brandžiausi jo darbai buvo sukurti čia, būtina netaisyklinga neatkreipti dėmesio laikui ir vietai, kur jis pradėjo savo pirmuosius žingsnius kūryboje, kur jis bėgė ir subrandino savo kūrybinę « aš ». Tai buvo Europoje, kaip Kuršių kopose, taip Berlyne, Florencijoje ar Paryžiuje. 1964 metais Domšaitis laimėjo *Fame and Promise* premiją, skirtą visos Pietų Afrikos dailininkų konkursinei parodai. Šis laimėjimas Domšaitis buvo

jau paskutinis, atsiektas einant 84-sius amžiaus metus. Po met , t. y. 1965 m. lapkri io 14 dien , mir Roden-Bosche, Cape Towne. Palaidotas lapkri io 17 dien Plumsteado kapin se.

Pirmoji pomirtin paroda buvo Adler Fieldingo Galerijoje 1966 m. kovo m nes Johannesburge. Antroji — Piet Afrikos Valstybin je galerijoje, Cape Towne 1966 m. lapkri io m nes , kurioje galerijos vadovyb paj g sutelkti skaitling 205 tapybos, akvarel s, pastel s, piešini ir grafikos darb rinkin . Tre ioji pomirtin dailininko paroda vyko šiemet geguž s-birželio m nesiais Kunsthalle Bielefeld, Richard Kaselowsky-Haus, Vokietijoje. Buvo išstatyti 54 vis Domšai io k rybos period darbai.

Domšai io darb yra Valstybiniame Muziejuje Berlyne, meno galerijoje Lübecke, meno galerijoje Karaliau iuje, Rhode Valstybin je Galerijoje Salisburge, Piet Afrikos Valstybin je Galerijoje Cape Towno, Pretoria Meno Muziejuje Pretorijoje, King George VI Meno Galerijoje Port Elizabeth, Wiliam Humphreyso meno galerijoje Kimberley, Muziejuje ir meno galerijoje Durbane, Piet Afrikos muziejuje Bloemfonteine. Taip pat meno galerijose Münchene, Stettine, Hanoveryje, Hamburge ir New Yorke. Privaiose kolekcijose : Piet Afrikoje, Vokietijoje, Kanadoje (Domšai io darb Kanadoje turi Lietuvos Generalinis Konsulas J. Žmuidzinas, muzikas Smilgevi ius, dr. St. Daukša ir dail. Valius), Jungtin se Amerikos Valstyb se, Turkijoje ir Australijoje.

Domšai io darbai buvo išstatyti grupin se parodose Europoje : Berlyne — 1924 m. (su Max Beckmannu, Louis Corinthu, Otto Dixu, Karl Hoferiu, Paul Klee, Oskar Kokoschka, Max Pechsteinu); 1926 m. (su Marc Chagalliu, Karl Hoferiu, Despiau); 1927 m. (su Max Beckmannu, George Grcszu, Karl Hoferiu, Ludwig Kirchneriu, Oskar Koschka, Max Pechsteinu); 1928 m. — Kunstkammer Martin Wasservogelio — Rytpr si Tapybos ir Akvarel s parodoje ; 1931 m. (su Louis Corinthu, Jules Pascinu, Max Pechsteinu, Kari Schmidt-Rottluffu). Hamburge — 1921 m. (su Louis Corinthu, Paul Klee, Max Libermannu, Otto Mulleriu, Jules Pascinu, Max Pechsteinu; Taip pat Karaliau iuje 1931 ir 1935 m. Be to, Innsbrucke, Bregenze ir Eldkirche, kur Domšaitis su savo darbais atstovavo lietuvi dail .

Domšai io darbai buvo išstatyti New Yorke 1958 m. Pirmojo Lietuvi Seimo Tremtyje proga, Riverside muziejuje ir Toronte 1963 m. Antrojo Lietuvi Seimo Tremtyje proga O'Keefe Centre.

Cape Towne, Piet Afrikoje Domšaitis dalyvavo grupin se parodose : 1953, 1958, 1959, 1960, 1962 m.; trijose parodose 1963 m. ir 1965 m. Johannesburge — 1957, 1962, 1963 ir dviejose parodose 1964 m., vienoje iš j , Adler Fieldingo Galerijoje *Artists of Fame*

and Promise parodoje, jis laim jo aukš iausi premij . Taip pat Domšaitis yra dalyvav s parodose Pretorijoje 1963 ir 1965 m.

Vieno asmens parod Domšaitis yra tur j s apie trisdešimt, kurios buvo suorganizuotos daugelio krašt meno centruose.

Kaipo vokie i ekspresionisto, Domšai io k ryboje jau iamas s lytis su vaizduojamuoju pasauliu, ta iau literat riniame charakteryje išraiška yra grynai poetin . Jo kompozicija yra grindžiama visumos ekspresijoje, nesir pinant balansu ar proporcijomis. K - ryboje daug jausmo, bet niekuomet nenuėinama sentimentalizm ; jis yra per monumentalus ir per stiprus tam. Domšai io savosios k rybos bazavimas monumentalumu gali b ti išdava pažinties su Corinthu ir Munchu. Jo k rinio strukt ra dažnai remiama stipriais kontrastais. Ta iau šviesos ir šeš li naudojimas, ypa v lyvesniuose darbuose suminkšt ja, išgaudamas mistiškum . Nuoširdžiai paprastas tamsi kont rini linij naudojimas daikt išryškiniui priklauso jo nuoširdžiam kontaktui su vidurini amži bažnytinio meno id jomis, bet neb tinai reiškia dekoratyviškum . Daugelis jo darb , neži rint id jin s temos, yra sureliginti, turi mistiškumo erdv se ir tylaus atsipalaidavimo nuo kasdienyb s. Mas s, lyg aušrin s šviesos, kartais gilios nakties tamsumos apsuptos, yra persunktos ramybe ir statiškumu. K rinio jud jimas yra sugestijonuojamas atitinkamai naudojant spalvines gamas. Jis visuomet pasirenka temas, kurios galina išreikšti išgyvenamas nuotaikas tapyboje. Pasirinkt sias temas jis kartoja daugyb kart , idant rast daugiau artumo savo id jai, bet dažniausiai, kad išvystyt nuotaik pyn . Laimei, ta iau, kartojimas tem ir naudojimas taip suprastintos spalv gamos jo tapyboje n ra monotoniškumas.

Domšai o k ryboje aptinkame vairiai traktuotas g li temas. Dekoratyvias g les, naudojant stiprias spalvas, apvestas tamsiu kont ru, kas yra lietuvi liaudies meno takos išdava. V liau, k rybin s depresijos laikotarpyje randame ir realistini nuotaik g li natiurmort . Senatv s amžiaus laikotarpyje Domšaitis v l yra ne kart grįž s prie šios tematikos, kur savo g li darbuose yra ved s simbolines nuotaikas.

Ankstyvesniosios portret ir fig rini kompozicij studijos, skaitant ir Piet Afrikos laikotarp , rodo, kad dailininkas buvo geras pieš jas ir pasiek s aukšt tapybos technik , ta iau nesijauia jose emocinio sijautimo, išskyrus jo autoportretus ir ryt krašt žmoni charakteringus darbus. Brandžiausi šio žanro darbai yra dviej , trij ar keturi fig r kompozicijos tapyboje, kurias dailininkas yra suk r s savo paskutiniaisiais gyvenimo metais Piet Afrikoje. Šie darbai kartais suprastinti iki abstraktiškumo yra

daugumoje statiškai kaip kolonos, turi stipri kompozicij, gilus šeš lius ir kontrastingas spalvas.

Jaunyst s laik Domšai io peizažai turi po-impresionistines tendencijas, ir Corinthu nuotaikos jau iamos ne vienoje Šveicarijos ir Austrijos laik tapyboje. V liau, kada Domšaitis jau steb jo Karoo gamtovaizdžius, jis jau buvo subrend s dailininkas, jau pasiek s k rybin s išraiškos virš n . Plat s Karoo horizontai, kuklios uždaros gyvenviet s, nuostabiai žalumu dvelki lygum plotai, prislopintos ar kartais sunkios ir ryškios peisažo spalvos, dramatiškumu nuteiki debesys, ramios žmoni fig ros, vienišas medis ar tolyje nebesimatan io galo kelias buvo giliai sijausta, pasisavinta ir išgyventa. Paskutiniaisiais Domšai io gyvenimo metais, Karoo peizažai taigojo dailinink asmeniškiesniam ir mistiškesniam gamtovaizdžio interpretavimui. Ryškesn mis, bet ne taip didelio vairumo spalvomis, jis k r ramius, gilum perteikian ius peizažus su tamsiais debesimis, ir dažnai šviesiu horizontu, pabr ždamas visame kame simbolistin išraišk .

K ryba Biblijos temomis, kuriuose mes galime sekti vis Domšai io kaip k r jo vystym si, yra pati svarbiausia ir brandžiausia. Apreiškimai, Nukryžiavimai ir B gimas Egiptan yra svarbiausios temos šioje grup je.

Domšaitis buvo vidutinio gio, stambiai sud tas vyras. D l jo nuoširdaus ir draugiško b do, žmoni labai m gstamas. Išsilavin s ir jautrus muzikai. Nuoseklus m stytojas ir atviras dvasiiniam išgyvenimui. Vis savo laik skyr k rybiniam darbui, tod l skait nedaug. Laiškuose (jis rašydavo vokiškai ir dažniausiai pieštuku) atsispind jo prisirišimo prie žmogaus nuoširdumas.

Dailininkas yra palik s mums mit , ne prast , bet kartu stebukling sapn pasaul . Jis yra tur j s j g išreikšti savo vidujin mint darbuose, taip pat iškelti religiškum paprastame kasdieniniame žmogaus gyvenime. Dailininkas buvo ne tik stiprus k r jas, bet ir m stytojas, tod l jo k ryba priimama ne tik meno specialisto, bet ir kiekvieno galvojan io žmogaus.

Lietuvi visuomenei Domšaitis labai mažai paž stamas. B t galima kaltinti anuometin s Kauno Meno Mokyklos d stytojus, kurie b dami bendra-amžiai, n ra sek to meto meno gyvenimo už Lietuvos rib , šiuo atveju — Vokietijoje. J pareiga buvo š nors ir su suvokietinta pavarde pasirašant lietuvi ir jo k ryb pasteb ti, nes Domšaitis dalyvaudavo parodose su žymiais to meto dailininkais. Ne be to, kad Domšai io keliais atvejais lankymasis Vilniuje ir Kaune tur jo duoti prog susitikimui su m s meno veteranais, nes tuo tikslu jo kelion s ir buvo daromos. Jeigu mes,

tada Kauno Meno Mokyklos studentai būtų turėję progos per meno istorijos paskaitas, tuo labiau einant ekspresionizmo tapybos kursą, apie Domšaitį patirti, nebūt tada buvusi tokia staigmena, Domšaitį Vorarlberge sutikus.

Rašydamas šį trumpą pranešimą, naudojausi pirmiausia savo pažintimi su dailininku. Taip pat Jono Žmuidzino, Antano Montvydo straipsniais ir mano paties rašytu žodžiu vairiais atvejais apie Domšaitį *Aid* žurnalo numeriuose. Taip pat žurnalais, katalogais ir laikraščiais iškarpomis, jau anksčiau gautomis iš muziko Smilgevičiaus ar paties Domšaitio. Ypač naudingi buvo Matthys Bokhorsto ir Elsa du Plessis straipsniai, rašyti 1966 metais Prano Domšaitio pomirtinis parodos kataloge. Daugiausia tai auvertinu ponios Domšaitienės pripuolam apsilankymą mano namuose šiame meto liepos mėnesį, kas davė progos patikslinti ar patirti daugelį faktų apie Prano Domšaitio asmenį ir jo kūrą .

Deja, dėl apriboto laiko negalėjau pranešimą paryškinti turima Carl Buchnerio medžiaga, spausdinta 1963 m. birželio mėnesį Pretorijoje išeinančiame *Lantern* žurnale, kur pats Domšaitis man yra atsiuntęs. Ilgame straipsnyje autorius su dideliu sijautimu prieina prie Domšaitio ir jo kūrybos sakydamas: «Norėdami suprasti Prano Domšaitio meno išraišką, mes turime pažinti ją, ir tai yra maloni privilegija. Man atrodo, mes turime reikalą su vidurine jo išgyvenimo jėga, lyg mistišką ją, kuri spinduliuoja iš jo tapybos darbų, ir kuri yra neatskiriama nuo jo kaip individo ir jo paprasto religinio fono. Kaip šv. Pranciškus jis tiki žmogaus nuoširdumu ir jo tikrumu. Ne išdidumu — bet nužemintu prielankumu jis gali sakyti: tai nesu aš tas, kas yra sukūrus, bet vienas iš svarbesnių — ir tai yra mano ranka».

Tel es for as Val ius

Akmen, 1970 m. rugpjūtis, 28 d.